Věda a perspektivy № *11(66) 2026*
ISSN 2695-1584 (Print)
ISSN 2695-1592 (Online)

https://doi.org/10.52058/2695-1592-2026-11(66)-130-141

Наталія Зайченко

доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри соціальної роботи та освітніх і педагогічних наук Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка, м. Чернігів, Україна,
https://orcid.org/0000-0002-4961-4711

СОЦІОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ДИСКУРС АДОЛЬФО ПОСАДИ (1890–1920-І РОКИ)

Анотація. У статті висвітлюються соціолого-педагогічні погляди видатного іспанського освітянина, викладача Університету Ов'єдо Адольфо Посади (1860–1944), які знайшли відображення у публікаціях 1890–1920-х років. Наголос зроблено на тому, що постать Адольфо Посади – одна із найяскравіших у сузір'ї інтелектуалів – фундаторів соціально-педагогічного напряму в Іспанії.

Заглибившись у вивчення соціологічних і правових доктрин на межі XIX–XX століть, Адольфо Посада побачив усі складнощі й протиріччя соціальних змін у тогочасному Королівстві Іспанія. Як і переважна більшість представників іспанського «регенераціоністського покоління», освітянин пов'язував «соціальне питання» із «педагогічним», тобто розумів усезагальне народне просвітництво (соціальну педагогіку) як першооснову суспільного розвитку.

З'ясовано, що у численних працях, виданих у 1890–1920-х роках, у тому числі й у замітках рубрики «Суспільна хроніка» в газеті «Ель Еспаньоль», Адольфо Посада порушував значимі соціолого-педагогічні проблеми, доводив першорядність розбудови народної освіти в державі, обстоював необхідність розширення університетів.

Установлено, що у фундаментальних роботах 1890–1920-х років, таких як «Модерні педагогічні ідеї» (Мадрид, 1892), «Література і проблеми соціології» (Мадрид, 1902), «Політика та освіта» (Мадрид, 1904), «Основи соціології: введення» (Мадрид, 1908), «Сучасна соціологія» (Барселона, 1910), «Основи соціології» (Мадрид, 1929) та інших, Адольфо Посада обґрунтовував значення духовного (просвітницького) оновлення людини задля суспільного регенераціонізму.

Показано, що призначення соціальної (соціологічної) педагогіки освітянин окреслював як досягнення суспільної солідарності. Найбільш виразно ця ідея обстоювалася Адольфо Посадою у виступі на міжнародному конгресі 1909 року.

Věda a perspektivy № *11(66) 2026*
ISSN 2695-1584 (Print)
ISSN 2695-1592 (Online)

Ключові слова: Адольфо Посада, іспанський освітянин, соціолого-педагогічний дискурс, соціолого-педагогічні погляди, соціальна педагогіка, народне просвітництво, суспільний регенераціонізм, суспільна солідарність.

Nataliia Zaichenko

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of the Department of Social Work and Educational and Pedagogical Sciences of T. H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium», Chernihiv, Ukraine,
https://orcid.org/0000-0002-4961-4711

THE SOCIOLOGICAL AND PEDAGOGICAL DISCOURSE OF ADOLFO POSADA (1890–1920S)

Abstract. The article highlights the sociological and pedagogical views of the outstanding Spanish educator, lecturer at the University of Oviedo Adolfo Posada (1860–1944), which were reflected in the publications of the 1890–1920s. Emphasis is placed on the fact that the figure of Adolfo Posada is one of the brightest in the constellation of intellectuals – founders of the socio-pedagogical direction in Spain.

Having delved into the study of sociological and legal doctrines at the turn of the 19th and 20th centuries, Adolfo Posada saw all the complexities and contradictions of social changes in the Kingdom of Spain at that time. Like the vast majority of representatives of the Spanish «regenerationist generation», the educator linked the «social question» with the «pedagogical question», that is, he understood universal public education (social pedagogy) as the fundamental basis of social development.

It has been found that in numerous works published in the 1890–1920s, including the notes of the column «Social Chronicle» in the newspaper «El Español», Adolfo Posada raised significant sociological and pedagogical problems, argued for the primacy of developing public education in the state, and advocated the need to expand universities.

It has been established that in the fundamental works of the 1890–1920s, such as «Modern pedagogical ideas» (Madrid, 1892), «Literature and problems of sociology» (Madrid, 1902), «Politics and education» (Madrid, 1904), «Fundamentals of sociology: introduction» (Madrid, 1908), «Modern sociology» (Barcelona, 1910), «Fundamentals of sociology» (Madrid, 1929) and others, Adolfo Posada substantiated the importance of spiritual (educational) renewal of a person for the sake of social regenerationism.

It has been shown that the educator outlined the purpose of social (sociological) pedagogy as the achievement of social solidarity. This idea was most clearly defended by Adolfo Posada in his speech at the international congress in 1909.

ISSN 2695-1584 (Print)
ISSN 2695-1592 (Online)

Keywords: Adolfo Posada, Spanish educator, the sociological and pedagogical discourse, the sociological and pedagogical views, social pedagogy, public education, social regenerationism, social solidarity.

Постановка проблеми. В історії іспанської соціальної педагогіки, так само, як і соціології, постать визначного освітянина Адольфо Гонсалеса Посади (Adolfo Gonzalez Posada y Biesca) (18.09.1860, Ов'єдо – 8.07.1944, Мадрид) мала колосальне значення. Численні публікації Адольфо Посади, у яких на самій межі XIX–XX століть порушувалися проблеми соціальної (соціологічної) педагогіки, – виразне свідчення глибинної рефлексії педагога стосовно соціально-освітніх явищ.

Соціолого-педагогічний дискурс Адольфо Посади 1890–1920-х років – неоціненне історико-педагогічне джерело, що вможливлює розуміння авторських оригінальних соціолого-педагогічних ідей та масштабності соціально-педагогічної проблематики, актуалізованої іспанським «регенераціоністським поколінням» [1, с. 8], одним із найпомітніших представників якого і був талановитий освітянин.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Правознавчі й соціологічні аспекти творчої спадщини Адольфо Посади досліджувалися іспанськими науковцями Ф. Лапортою (Francisco Javier Laporta San Miguel), Х. Монерео Пересом (Jose Luis Monereo Perez), Х. Кастільо (Jose Castillo), Ф. Кесадою (Flavio Quezada Rodriguez) та іншими. Окремі питання стосовно освітянської діяльності Адольфо Посади висвітлювалися у наукових публікаціях Х. Лорки Наваррете (Jose Lorca Navarrete), М. Сорії Мойї (Monica Soria Moya) та інших дослідників. Педагогічна спадщина іспанського освітянина натепер є маловивченою. Значущий внесок Адольфо Посади у становлення й розвиток соціальної педагогіки в Іспанії у першій третині XX століття потребує спеціального дослідження.

Вивчення соціолого-педагогічного дискурсу Адольфо Посади у 1890–1920-х роках здійснювалося у контексті історико-педагогічного дослідження освітніх процесів (Н. Дем'яненко, Н. Дічек, В. Майборода та інші), порівняльного аналізу закордонного досвіду педагогічної теорії і практики (Т. Левченко, О. Локшина, О. Матвієнко та інші), філософського осмислення педагогічних й освітніх феноменів (А. Бойко, В. Луговий, О. Сухомлинська та інші), багатофакторного виміру історичних тенденцій становлення і розвитку світової соціальної педагогіки (Н. Сейко, Н. Чернуха, Л. Штефан та інші).

Мета статті: з'ясувати зміст соціолого-педагогічного дискурсу Адольфо Посади у 1890–1920-х роках; окреслити погляди іспанського освітянина на соціальну (соціологічну) педагогіку на межі XIX–XX століть.

Виклад основного матеріалу. Одним із найважливіших джерел про творчу діяльність Адольфо Посади є автобіографічна праця «Фрагменти моїх спогадів»

(Ов'єдо, 1983) [2], у якій педагог розповідав і про батьків, дитячі та юнацькі роки, навчання у школі тощо. Він походив із родини Рамона Гонсалеса Посади (Ramon Gonzalez Posada y Viñayo) і Гільєрміни Б'єски (Guillermina Biesca), що приналежала до астурійської ліберальної буржуазії та займалася ювелірною справою. Початкову й середню освіту Адольфо Посада здобував у рідному Ов'єдо.

Перші його публікації з'явилися на сторінках газети «El Eco de Asturias» («Ехо Астурії») під псевдонімом Адольфо Панагель (Adolfo Panagel), обраним під враженням від романів Жюля Верна, коли юнакові виповнилося 16 років. За часів навчання в Університеті Ов'єдо великий вплив на формування світоглядних переконань Адольфо Посади справили викладач політичного права Рафаель Уренья (Rafael Ureña) та викладач економіки Адольфо Буйлья (Adolfo Buylla) [3].

У 1879–1882 роках Адольфо Посада здобував докторський ступінь у Мадридському центральному університеті; він блискуче (з вищою відзнакою) захистив дисертацію про відношення природного і позитивного права. На формування соціолого-педагогічних поглядів молодого Адольфо Посади найголовнішим чином вплинули наставництво освітян і вчених Мадридського атенею, Академії юриспруденції та Вільного Інституту просвітництва, а також його активна участь у літературних й інтелектуальних зібраннях (наприклад, у кафе «Форнос»), де він спілкувався з такими знаними іспанськими діячами, як Леопольдо Алас (Leopoldo Alas), Томас Туеро (Tomas Tuero), Армандо Паласіо Вальдес (Armando Palacio Valdes), Луїс Табоада (Luis Taboada), Маріано де Кавіа (Mariano de Cavia) та багатьма іншими. Вирішальне значення у спрямуванні творчої діяльності Адольфо Посади мало знайомство із славетним фундатором Вільного Інституту просвітництва Франсіско Хінером (Francisco Giner de los Rios), чий навчальний курс «Основи політичного права» визначив увесь подальший життєвий шлях освітянина. Філософія краузизму, перед якою прихилялися діячі Вільного Інституту просвітництва, стала першоосновою подальших творчих ідей Адольфо Посади.

У 1883 році освітянин очолив кафедру політичного й адміністративного права Університету Ов'єдо і пов'язав наступні двадцять років із викладацькою діяльністю [3].

Адольфо Посада активно вивчав зарубіжний педагогічний досвід у Англії (Оксфордський університет), Бельгії (Брюссельська школа-модель, Брюссельська вчительська школа), Німеччині (Страсбурзький університет), Швейцарії (Цюрихський і Женевський університети, Лозаннська учительська школа), Італії (Болонський університет) та інших державах. Опису цього європейського досвіду освітянином було присвячено книгу «Модерні педагогічні ідеї» (Мадрид, 1892) [4].

У даній роботі Адольфо Посада наголошував на значенні освітнього реформування в Іспанії, на вирішальній місії університетів у народному просвітництві.

Педагог підкреслював, що задля досягнення суспільного регенераціонізму необхідно, щоби відбулося духовне оновлення людини. Саме тому «соціальне питання» сучасної епохи – це питання педагогічне, і його розв'язання потребує об'єднання усіх сил суспільства, втручання держави, церкви, різних корпорацій, громадянської участі [4, с. 329].

Рефлексії стосовно соціальної (соціологічної) педагогіки відобразилися й у фундаментальній праці Адольфо Посади «Основи соціології: введення» (Мадрид, 1908) [5] та її подальшій, значно доповненій і розширеній, двохтомній версії «Основи соціології» (Мадрид, 1929) [6; 7].

Адольфо Посада обстоював ідею про соціальну функцію виховання, співставляв виховання з іншими суспільними явищами. Наприклад, він проголошував: «Виховання не є ізольованою функцією, а є функцією соціальною, у всіх її витоках і наслідках; із виховання видно, як уся суспільна реальність породжується, формується, із нього необхідно судити про суспільну реальність, як теперішню, так і прийдешню» [7, с. 195].

Адольфо Посада указував, що сучасний педагог так само, як і сучасний кримінолог, бачить у дитині (або у правопорушнику) весь спектр складних сил, діючих у розвитку людини, і зовнішніх, і внутрішніх.

Здійснюючи аналіз розмаїття соціологічних вчень, поширених як у Іспанії, так і за кордоном, Адольфо Посада приходив до висновку, що основний концепт «суспільство» розглядався соціологами з двох позицій: або як проста множина індивідів, або як окрема реальність, що не зводиться до сукупності всіх індивідів [8, с. 43–44].

Детально концептуальні засади соціологічних доктрин багатьох європейських мислителів висвітлювалися Адольфо Посадою у працях «Література і проблеми соціології» (Мадрид, 1902) [9] та «Сучасна соціологія» (Барселона, 1910) [8].

Наприкінці травня 1899 року у мадридській газеті «El Español» («Ель Еспаньоль») Адольфо Посада розпочав ведення рубрики під назвою «Суспільна хроніка», у якій піднімав актуальні суспільно-політичні й соціолого-педагогічні проблеми. Визначаючи провідну мету «Суспільної хроніки» у № 158 газети від 24 травня 1899 року [10], Адольфо Посада підкреслював: «Моя мета – фіксувати події: як інтелектуальні, так і практичні, зокрема ідеї та факти, доктрини й закони, що мають певне *суспільне* значення у житті провідних держав. Часом я звертатимуся до якоїсь книги, часом – до законодавчої реформи, політичної програми чи конгресу. Спільним для всіх цих різноманітних проявів буде те, що вони стосуватимуться складного й масштабного руху моральних та економічних інтересів – руху, який визначає майбутнє класів, що змагаються за панування в суспільстві, а отже, і майбутнє соціального миру та величних ідеалів справедливості» [10, с. 1].

На погляд освітянина, на сучасному етапі «соціальні питання мають більше значення, аніж політичні» [10, с. 1].

Про необхідність суспільної діяльності університетів у Іспанії Адольфо Посада зазначав у № 308 газети від 22 жовтня 1899 року [11]. Освітянин вважав, що університети мають стати «величними натхненниками народної культури» [11, с. 1], а їхня грандіозна цивілізаційна місія полягає у наближенні до народу та бідних класів.

Теперішню трансформацію університетів Адольфо Посада визначав як «найцікавішу з педагогічних революцій в історії» [11, с. 1]. На його погляд, ця університетська трансформація за характером – суспільна. Її проявами були розширення університетів та діяльність народних університетів у європейських країнах.

У замітці в № 525 газети «El Español» від 17 червня 1900 року [12] Адольфо Посада розмірковував стосовно цілей шкільних колоній відпочинку. Педагог указував, що такі освітні інституції були поширені у багатьох європейських державах (Німеччина, Австрія, Швейцарія, Данія, Франція, Італія та інші), кілька шкільних колоній відпочинку з'явилися і в Іспанії. Призначалися вони для оздоровлення й виховання бідних, хворих, знедолених дітей. Провідна ідея організації дитячих колоній – благодійна.

Адольфо Посада підкреслював: «<...> їхнє створення відкриває гарне поле для соціального впливу освіти, будучи прекрасним способом виконання невідкладного обов'язку допомагати безпорадним: шкільна колонія, добре спрямована, є чудовим засобом прийти до народу» [12, с. 1].

Про соціальне становище жіноцтва йшлося у «Суспільній хроніці» у № 223 від 29 липня 1899 року [13]. Адольфо Посада згадував про недавній Міжнародний жіночий конгрес у Лондоні, який зібрав понад 25 тисяч слухачів і слухачок. Освітянин наголошував, що важливими напрямами роботи конгресу були жіноча освіта, присутність жінок в університетах, праця жінок у промисловості тощо.

Велика група заміток Адольфо Посади у «Суспільній хроніці» була присвячена питанням робітничого, трудового, соціального законодавства. Наприклад, роздуми соціолога стосовно робітничого соціального законодавства були представлені у публікаціях у № 1284 від 3 липня [14], № 1347 від 4 вересня [15], № 1407 від 3 листопада 1902 року [16] та інших. Зокрема, Адольфо Посада здійснював аналіз деяких нововведень для робітників у Румунії, Австрії, Люксембурзі та інших європейських державах.

Про робітничі, соціальні, соціалістичні й наукові конгреси йшлося у № 481 від 24 квітня [17], № 681 від 20 листопада [18], № 701 від 10 грудня 1900 року [19], № 859 від 10 травня 1901 року [20] та інших. Зокрема, у № 481 від 24 квітня 1900 року [17] Адольфо Посада закликав іспанську освітянську спільноту долучитись до роботи міжнародних конгресів із навчання соціальних наук (30 липня –

5 серпня 1900 року) та соціального виховання (6–9 вересня 1900 року), організованих у межах Паризької Виставки.

У замітці в № 1071 від 9 грудня 1901 року [21] педагог повідомляв про діяльність освітніх інституцій – Школи політичних і соціальних наук та Інституту соціології у Брюсселі, інкорпорованих до Вільного Брюссельського університету, та участі бельгійського вченого Ернеста Сольве (Ernesto Solvay) у цьому.

У соціолого-педагогічному дискурсі Адольфо Посади межі XIX–XX століть «Суспільна хроніка» у мадридській газеті «El Español» заслуговує на особливу увагу. Поставлені у цій рубриці найзлободенніші епохальні питання – живе свідчення рішучої боротьби видатного освітянина за покращення умов суспільного життя, особистого переживання за долю Іспанії та активної натхненної дії в ім'я рідного народу.

Про те, що опорою політики в державі має бути колективна суспільна дія, йшлося у статті Адольфо Посади «Педагогічна політика» (La España Moderna, 1900) [22] та у книзі «Політика та освіта» (Мадрид, 1904) [23].

У роботі «Політика та освіта» (Мадрид, 1904) [23] Адольфо Посада розмислював стосовно розбудови системи народної освіти у Королівстві Іспанія. Він відстоював ідею поширення культури в іспанському суспільстві за допомогою національної освіти і просвітництва народу, проте вважав це надто складним завданням сьогодення, оскільки «неписьменність здобула дуже міцної підтримки у традиції нашого народу» [23, с. 6].

Адольфо Посада наполегливо доводив, що усі живі сили народу необхідно віддати на боротьбу за нове життя, і у цій боротьбі освіта стане «єдиним порятунком, єдиним засобом зламати невидимі кайдани» [23, с. 17].

Саме тепер настав час колективної діяльності в Іспанії для розквіту національної освіти. Ця колективна діяльність народу має бути рішуче й розумно підтримана правлячою владою. Украй важливим є сьогодні об'єднання народних зусиль у справі «педагогічної політики» [23, с. 19].

На думку Адольфо Посади, педагогічна політика у країні має бути спрямована на творення національної освіти. Втручання держави в освітню сферу повинно мати більше функцій, аніж інспектування. Саме держава має засновувати нові школи, організовувати народну освіту, відкривати центри технічного навчання, освітні заклади для жінок. Педагогічна політика в Іспанії вимагає культурної і високої орієнтації, відкритості; вона має сприяти культурному прогресу держави.

У статті «Реформа початкової освіти» (La España Moderna, 1900) [24] Адольфо Посада наголошував, що від часу упровадження закону про обов'язковість початкової освіти (1857 р.) минуло близько півстоліття, але в Іспанії залишався високий рівень неграмотності населення – це понад шість мільйонів людей і мільйони дітей, які не відвідували школи. Державі необхідна добре

продумана педагогічна політика, втілювана у конкретних реформах, спроможна охопити шкільну початкову і середню освіту, освіту дорослих, професійну, жіночу та університетську освіту.

На погляд Адольфо Посади, початкова освіта в Іспанії має по-справжньому набути обов'язкового характеру, стати ступеневою і спрямовуватися на всебічне виховання. Важливо, щоб у державі здійснювалася підготовка вчителів для ланки початкового навчання. Задля формування відповідного вчительського персоналу іспанський освітянин пропонував ужити таких заходів: по-перше, організувати національний корпус інспекторів початкового навчання, які б екзаменували вчителів, спрямовували їх у професійній діяльності; по-друге, запровадити короткотермінові методичні курси, наприклад, у Мадридській нормальній школі або у Мадридському педагогічному музеї, що допомагали б учителям із різних регіонів Іспанії удосконалювати професійну діяльність; по-третє, запросити найкращих викладачів учительських семінарій з-за кордону для ознайомлення із світовим педагогічним досвідом; по-четверте, перетворити усілякі приміщення, котрі тільки можливо, на шкільні заклади, з тим, щоби розширити мережу початкових шкіл, особливо у віддалених куточках Іспанії [24, с. 92–93].

Проблему освіти Адольфо Посада визначав як «найважчу соціальну проблему», наголошуючи, що не лишень уряди мають піклуватися про освітню політику, але й саме суспільство загалом має виконати «соціальну функцію просвітництва» [25, с. 211]. Іспанія потребує школи, у якій «пануватиме ліберальний, гуманний, піднесений, чистий дух»; школи, яка надасть перевагу моральній особистості, і, нарешті, школи, яка «точно переживе сьогодення» [25, с. 219].

Провідна соціально-педагогічна ідея Адольфо Посади полягала у розумінні народної освіти як «просвітницької справи задля загального інтересу» [26, с. 2].

Про те, що ідея солідарності в суспільстві може слугувати підвалиною усього національного життя або усієї політики народу, йшлося у виступі Адольфо Посади на міжнародному конгресі із соціології у Берні 1909 року. Освітянин проголошував, що «індивід і суспільство не є двома взаємовиключними реальностями, навпаки, вони доповнюють одна одну та ніколи не існують ізольовано в процесі людського буття» [27, с. 424].

Адольфо Посада розмірковував таким чином. Потужний сучасний рух до суспільної солідарності обумовлений, з одного боку, усвідомленням і розумінням, а з іншого боку – прагненням виявити соціальну природу людини. Індивідуальність людини формується завдяки суспільству, а саме суспільство, у свою чергу, постає внаслідок буття індивідуального, як реальний ефект індивідуальних відносин. Найвищий ступінь, якого досягає людина в ході історії (і в процесі виховання), є той, коли вона усвідомлює себе людиною, коли виявляється її

фундаментальна ідентичність, психічна, з тим суспільством, у якому вона народилася та в якому живе [27, с. 426].

У замітці «Народні університети» (Heraldo de Madrid, 1903) Адольфо Посада констатував: «Є великою справою суспільної солідарності об'єднання людей задля наукового просвітництва, у праці піднесення душ за допомогою виховної дії просвітництва. Інтелектуали не тому, що вони інтелектуали, а тому, що вони – культурні люди, переступають через класові переваги і віднаходять у цій відмові тверду опору для поширення культури, якою володіють і яка не має бути привілейованою» [28, с. 1].

В Іспанії фундація народних університетів була ініційована викладачами Університету Ов'єдо в 1898 році. «Астурійська кампанія» охопила міста Авілес, Хіхон, Лангеро, М'єрес, Трубія, де було зосереджено робітниче населення, і підвищення рівня його освіченості диктувалося економічними потребами регіону.

За свідченням Адольфо Посади, в Університеті Ов'єдо, в якому він викладав курс права, для вільних слухачів читалися лекції на теми: «Антропологічні питання», «Сучасний інтелектуальний розвиток Іспанії», «Соціальна реформа в Іспанії», «П. Віторія та його правове вчення», «Соціальне виховання», «Вплив астурійців на оновлення Іспанії у XIX столітті», «Одісея», «Літературне читання», «Старий і сучасний Рим», «Питання суспільної гігієни», «Рух за мир» тощо [29, с. 39; 30, с. 118].

Висновки. Соціолого-педагогічний дискурс Адольфо Посади 1890–1920-х років – одне з найважливіших історико-педагогічних джерел межі XIX–XX століть, що вможливлює розуміння складних процесів становлення іспанської соціальної педагогіки. Адольфо Посада, як педагог-реформатор, захищав ідеали народної освіти й суспільного регенераціонізму. Для нього суспільство – це жива енергія народу, й отже – суспільне оновлення настане за народним зміненням, за духовним людським перетворенням.

У різних публіцистичних працях, фундаментальних соціологічних й педагогічних роботах, численних статтях і замітках Адольфо Посади у 1890–1920-х роках пульсувала ідея про соціальну (соціологічну) педагогіку як підвалину усенародного регенераціонізму. Проте не менше значення для подальшого розвитку соціальної педагогіки, так само як і соціології, мала й думка іспанського освітянина про плекання суспільної солідарності як першооснови соціального переродження.

Література:

1. Зайченко Н. І. Смисли освіти в іспанському регенераціоністському дискурсі 1898–1914 років: монографія. Київ: ФОП А. В. Ямчинський, 2020. 202 с.

2. Posada A. Fragmentos de mis memorias. Oviedo: Servicio de Publicaciones de la Universidad de Oviedo, 1983. 363 p.

3. Gonzalez Posada y Biesca, Adolfo. Real Academia de la Historia. URL: https://historia-hispanica.rah.es/biografias/21175-adolfo-gonzalez-posada-y-biesca.

4. Posada A. Ideas pedagogicas modernas. Madrid: Libreria de Victoriano Suarez, 1892. 355 p.

5. Posada A. Principios de sociologia: introduccion. Madrid: Daniel Jorro, 1908. 486 p.

6. Posada A. Principios de sociologia. T. 1. Segunda edicion. Madrid: Daniel Jorro, 1929. 368 p.

7. Posada A. Principios de sociologia. T. 2. Segunda edicion. Madrid: Daniel Jorro, 1929. 420 p.

8. Posada A. Sociologia contemporanea. Barcelona: Sucesores de Manuel Soler, Ed. 1910. 181 p.

9. Posada A. Literatura y problemas de la sociologia. Madrid: Biblioteca Moderna de Ciencias Sociales, 1902. 305 p.

10. Posada A. Cronica social. *El Español*. Madrid, 24 de mayo de 1899. Edicion de la noche. № 158, año II. P. 1.

11. Posada A. Cronica social. *El Español*. Madrid, Domingo 22 de octubre de 1899. № 308, año II. P. 1.

12. Posada A. Cronica social. *El Español*. Madrid, Domingo 17 de junio de 1900. № 525, año III. P. 1.

13. Posada A. Cronica social. *El Español*. Madrid, Sabado 29 de julio de 1899. № 223, año II. P. 1.

14. Posada A. Cronica social. *El Español*. Madrid, Jueves 3 de julio de 1902. № 1284, año V. P. 1.

15. Posada A. Cronica social. *El Español*. Madrid, Jueves 4 de septiembre de 1902. № 1347, año V. P. 1.

16. Posada A. Cronica social. *El Español*. Madrid, Lunes 3 de noviembre de 1902. № 1407, año V. P. 1.

17. Posada A. Cronica social. *El Español*. Madrid, Martes 24 de abril de 1900. № 481, año III. P. 1.

18. Posada A. Cronica social. *El Español*. Madrid, Martes 20 de noviembre de 1900. № 681, año III. P. 1.

19. Posada A. Cronica social. *El Español*. Madrid, Lunes 10 de diciembre de 1900. № 701, año III. P. 1.

20. Posada A. Cronica social. *El Español*. Madrid, Viernes 10 de mayo de 1901. № 859, año IV. P. 1.

21. Posada A. Cronica social. *El Español*. Madrid, Lunes 9 de diciembre de 1901. № 1071, año IV. P. 1.

22. Posada A. Politica pedagogica. *La España Moderna*. 1900, julio. № 139, año XII. P. 58–76.

23. Posada A. Politica y enseñanza. Madrid: Daniel Jorro, Ed., 1904. 268 p.

24. Posada A. La reforma en la primera enseñanza. *La España Moderna*. 1900, agosto. № 140, año XII. P. 73–94.

25. Posada A. Como educaremos a nuestros hijos? *Nuestro Tiempo*. Madrid, agosto 1901. № 8. P. 210–219.

26. Posada A. Revista de enseñanza. *El Imparcial*. Sabado 4 de junio de 1898. № 11.174, año XXXII. P. 2.

27. Posada A. Un congreso internacional. La solidaridad social. *La Lectura. Revista de Ciencias y de Artes*. Madrid: Imp. de La Revista de Archivos, 1909. № 5. T. II, año IX. P. 423–427.

28. Posada A. Universidades populares. *Heraldo de Madrid*. Miercoles 11 de febrero de 1903. № 4468, año XIV. P. 1.

29. Posada A. La transformacion del ideal universitario. *Boletin de la Institucion Libre de Enseñanza*. Madrid, 30 de noviembre de 1910. № 608, año XXXIV. P. 321–329.

30. Зайченко Н. І. Іспанський педагогічний дискурс (кінець XIX – перша третина XX ст.): концептуалізація соціальної педагогіки: монографія. Київ: Видавництво Ліра-К, 2018. 172 с.

References:

1. Zaichenko, N. I. (2020) Smysly osvity v ispanskomu reheneratsionistskomu dyskursi 1898–1914 rokiv: monohrafiia. [Meanings of education in the Spanish regenerationist discourse of 1898–1914: monograph]. Kyiv: FOP A. V. Yamchynskyi, 2020. 202 s. [in Ukrainian].

2. Posada A. Fragmentos de mis memorias. Oviedo: Servicio de Publicaciones de la Universidad de Oviedo, 1983. 363 p. [in Spanish].

3. Gonzalez Posada y Biesca, Adolfo. Real Academia de la Historia. URL: https://historia-hispanica.rah.es/biografias/21175-adolfo-gonzalez-posada-y-biesca. [in Spanish].

4. Posada A. Ideas pedagogicas modernas. Madrid: Libreria de Victoriano Suarez, 1892. 355 p. [in Spanish].

5. Posada A. Principios de sociologia: introduccion. Madrid: Daniel Jorro, 1908. 486 p. [in Spanish].

6. Posada A. Principios de sociologia. T. 1. Segunda edicion. Madrid: Daniel Jorro, 1929. 368 p. [in Spanish].

7. Posada A. Principios de sociologia. T. 2. Segunda edicion. Madrid: Daniel Jorro, 1929. 420 p. [in Spanish].

8. Posada A. Sociologia contemporanea. Barcelona: Sucesores de Manuel Soler, Ed. 1910. 181 p. [in Spanish].

9. Posada A. Literatura y problemas de la sociologia. Madrid: Biblioteca Moderna de Ciencias Sociales, 1902. 305 p. [in Spanish].

10. Posada A. Cronica social. *El Español*. Madrid, 24 de mayo de 1899. Edicion de la noche. № 158, año II. P. 1. [in Spanish].

11. Posada A. Cronica social. *El Español*. Madrid, Domingo 22 de octubre de 1899. № 308, año II. P. 1. [in Spanish].

12. Posada A. Cronica social. *El Español*. Madrid, Domingo 17 de junio de 1900. № 525, año III. P. 1. [in Spanish].

13. Posada A. Cronica social. *El Español*. Madrid, Sabado 29 de julio de 1899. № 223, año II. P. 1. [in Spanish].

14. Posada A. Cronica social. *El Español*. Madrid, Jueves 3 de julio de 1902. № 1284, año V. P. 1. [in Spanish].

15. Posada A. Cronica social. *El Español*. Madrid, Jueves 4 de septiembre de 1902. № 1347, año V. P. 1. [in Spanish].

16. Posada A. Cronica social. *El Español*. Madrid, Lunes 3 de noviembre de 1902. № 1407, año V. P. 1. [in Spanish].

17. Posada A. Cronica social. *El Español*. Madrid, Martes 24 de abril de 1900. № 481, año III. P. 1. [in Spanish].

18. Posada A. Cronica social. *El Español*. Madrid, Martes 20 de noviembre de 1900. № 681, año III. P. 1. [in Spanish].

19. Posada A. Cronica social. *El Español*. Madrid, Lunes 10 de diciembre de 1900. № 701, año III. P. 1. [in Spanish].

20. Posada A. Cronica social. *El Español*. Madrid, Viernes 10 de mayo de 1901. № 859, año IV. P. 1. [in Spanish].

21. Posada A. Cronica social. *El Español*. Madrid, Lunes 9 de diciembre de 1901. № 1071, año IV. P. 1. [in Spanish].

22. Posada A. Politica pedagogica. *La España Moderna*. 1900, julio. № 139, año XII. P. 58–76. [in Spanish].

23. Posada A. Politica y enseñanza. Madrid: Daniel Jorro, Ed., 1904. 268 p. [in Spanish].

24. Posada A. La reforma en la primera enseñanza. *La España Moderna*. 1900, agosto. № 140, año XII. P. 73–94. [in Spanish].

25. Posada A. Como educaremos a nuestros hijos? *Nuestro Tiempo*. Madrid, agosto 1901. № 8. P. 210–219. [in Spanish].

26. Posada A. Revista de enseñanza. *El Imparcial*. Sabado 4 de junio de 1898. № 11.174, año XXXII. P. 2. [in Spanish].

27. Posada A. Un congreso internacional. La solidaridad social. *La Lectura. Revista de Ciencias y de Artes*. Madrid: Imp. de La Revista de Archivos, 1909. № 5. T. II, año IX. P. 423–427. [in Spanish].

28. Posada A. Universidades populares. *Heraldo de Madrid*. Miercoles 11 de febrero de 1903. № 4468, año XIV. P. 1. [in Spanish].

29. Posada A. La transformacion del ideal universitario. *Boletin de la Institucion Libre de Enseñanza*. Madrid, 30 de noviembre de 1910. № 608, año XXXIV. P. 321–329. [in Spanish].

30. Zaichenko, N. I. (2018) Ispanskyi pedahohichnyi dyskurs (kinets XIX – persha tretyna XX st.): kontseptualizatsiia sotsialnoi pedahohiky: monohrafiia. [Spanish pedagogical discourse (late XIX – first third of the XX century): conceptualization of social pedagogy: monograph]. Kyiv: Vydavnytstvo Lira-K, 2018. 172 s. [in Ukrainian].